

Lytning – en central færdighed i modtageklassen

MARIA NEUMANN, SELVSTÆNDIG KONSULENT, SPROGLIG UDVIKLING

I denne artikel inviterer modtageklasselærer Mirijana os ind i sit klasserum, hvor eleverne lærer dansk, men også matematik og andre fag. Vi ser, hvordan hun understøtter elevernes lytning med forskellige former for stilladsering, og hvordan hun bruger deres flersprogethed som ressource i kommunikationen og i dansktilegnelsen. Desuden ser vi, hvordan hun støtter eleverne i at øve sig på det danske sprog ved at guide dem ind i situationer, hvor de skal kommunikere, fx ved at give dem sætninger, de kan bruge i en specifik kontekst.

Lytning i modtageklassen

Ingen steder er lytning så udfordret som i en modtageklasse. Har man selv prøvet at lytte til et nyt sprog, ved man, hvor stor en opgave det er at skabe mening i det, man lytter til, og hvor meget man har brug for alternative veje til forståelse. Og måske har man også erfaret, at der ikke går ret mange sekunder, før man falder fra og stopper med at høre efter.

At lytte til et nyt sprog er dog helt afgørende for at lære det. Eleverne i modtageklassen har derfor brug for at lytte til dansk, men det er ikke nok at få talestrømmen ind ad ørerne; man er nødt til i et eller andet omfang at kunne forholde sig til det, man hører, og forstå en del af det.

Lytning er et vigtigt led i sprogtilegnelsen

I en modtageklasse på Skovshoved Skole sidder 15 elever fra hele verden. De har det til fælles, at de er 10-13 år og skal lære dansk; nogle har boet i Danmark i to år, andre i en uge. Eleverne taler, udover dansk som andetsprog, pashto, engelsk, spansk, portugisisk, farsi, ukrainsk, polsk, tyrkisk, hindi og swahili. De fleste, men ikke alle, kan også begå sig på engelsk. I modtageklassen sameksisterer elevernes mange sprog, og det bruger deres lærer Mirijana aktivt for at styrke elevernes deltagelsesmuligheder, kommunikative færdigheder og dansktilegnelse.

Eleverne er i gang med at lære dansk, og her er lytning en central færdighed. For at lære et nyt sprog er det vigtigt at lytte til sproget, så hjernen kan få input til at påbegynde den proces, vi kalder *hypotesedannelse*: at fange det nye sprogs systematikker inden for alle områder: syntaks/ordstilling, morfologi/enderter og 'grammatik', udtale, semantik/betydning og pragmatik/hvad der er passende at sige i forskellige situationer. I en modtageklasse er det lærerens rolle at give dette nødvendige input på dansk; man kan med andre ord sige, at læreren med sin danske sprogbrug tilbyder eleverne data til at udvikle deres danske intersprog. Når eleverne lytter på et nyt sprog, vil de have svært ved at forstå helheden i det, de lytter til, og de vil typisk forsøge at fange genkendelige ord el-

ler prøve at regne betydningen ud via nonverbale kommunikationsformer som kontekst, konkrete, gestik, mimik mv., som vi fx ser her:

Eleverne kommer ind i klassen efter pausen.

Mirijana: Vil du være sød at lukke døren?

B lukker døren.

I ovenstående eksempel forsøger Mirijana at give eleven *forståeligt input*. Hun udnytter den nemt genkendelige situation (døren skal altid lukkes, når eleverne er kommet ind i klassen) og tilbyder den nyankomne elev at lytte til en dansk sætning, her et spørgsmål. Konteksten er tydelig, og eleven har mulighed for at forstå anmodningen og handle på den nonverbalt ved at lukke døren. Når eleverne, som i dette tilfælde, møder forståeligt input, vil det over tid give dem mulighed for at danne hypoteser om, hvordan man danner sætninger på dansk.

Når lytning på andetsprog er udfordrende

Klassen er i gang med et forløb med en kort nonverbal animationsfilm, *Simon's Cat*. De har set filmen, talt om den, skrevet en fælles tekst og lavet dictogloss (en fri form for diktat¹) over den fælles tekst. Nu skal de lave en øvelse, hvor de lytter til hinanden og træner lyttespørgsmålene 'Hvordan staver du til det?' og 'Vil du gentage det?'

Mirijana instruerer klassen:

Mirijana: I dag skal vi lave lytteøvelser. Vi starter med et spørgsmål fra mig, og så skal der være et makkersvar (pause). Okay. Hvad skal vi lave i dag? Tal med hinanden, talk with each other: Hvad skal vi lave i dag?

Eleverne taler sammen på forskellige sprog, engelsk, farsi, dansk, ukrainsk. Alle får mulighed for at svare, og de fleste siger: 'Makkersvar.' Men det er en misforståelse, for læreren har lige forklaret dem, at dagens aktivitet er en lytteøvelse – og derefter forklaret, at de skal svare på spørgsmålet i makkersvar. Det er et typisk eksempel på, hvordan man kan være udfordret som lytter på et andetsprog: Eleverne har ikke overblikket til at lytte globalt (= efter hvad læreren mener i konteksten), og derfor nævner eleverne den sidste ting, læreren har sagt, nemlig makkersvar.

Interaktionelle strategier til at lytte på andetsproget

Nye andetsprogsbrugere har altså behov for strategier til at spørge, hvis der er noget, de ikke forstår, når de lytter til noget eller deltager i en samtale. Derfor giver Mirijana eleverne mulighed for at træne de to lyttespørgsmål, som hun mener, eleverne har brug for i forskellige sammenhænge: 'Vil du gentage det?' og 'Hvordan staver du det?'

For at træne dette har Mirijana forberedt en informationskløftøvelse: Den ene elev har en tekst, som skal læses højt for den anden elev, som har en tilsvarende tekst med huller (cloze-text), hvor

1 Dictogloss er en lytte- og skriveøvelse. Læreren læser et kort tekststykke højt for klassen, som lytter og tager noter. Herefter forhandler de to og to om at genskabe tekstens mening. Se ark til dictogloss her: <https://samfundslitteratur.dk/broen#tab2>

der mangler ord. Eleverne skal så bruge de to lyttespørgsmål efter behov, når ordene skal skrives ned på de tomme pladser i teksten.

Mirijana vil først modellere øvelsen i plenum. Hun er bevidst om, at selve instruktionen også er en lytteøvelse for eleverne, og derfor har hun også tænkt i stilladsering af denne lyttesituation. Hun viser en illustration af opgaven (se billede 1 nedenfor) på fælles smartboard, hvor de to lyttespørgsmål er oversat til elevernes forskellige modersmål.

Billede 1: Lærerens illustration af makkeropgaven på tavlen.

Mirijana siger: "Nu skal vi lave en lille test først, en lille rehearsal. I får denne her (uddeler cloze-text), og så er der en tekst. Jeg læser, og I vil lytte. Og når I ikke forstår eller ikke ved, hvordan man skal stave det, så rækker I fingeren op og spørger: Mirijana, hvordan staver man det? eller: Vil du lige gentage? Er der nogen, der har brug for bogstavkabeloner? (uddeler papirer). Værsgo at sætte jer på plads." Eleverne lytter til lærerens forklaring, og alle øver sig på at sige de to sætninger.

Herefter læser hun en kort tekst op. Eleverne har en version med huller, hvor de skal skrive de ord, de hører. Eleverne lytter til hendes oplæsning og spørger 'Vil du gentage det?' og 'Hvordan staver du det?', og læreren svarer.

D: Kan du stave til deT igen? (eleven udtaler 't' tydeligt).

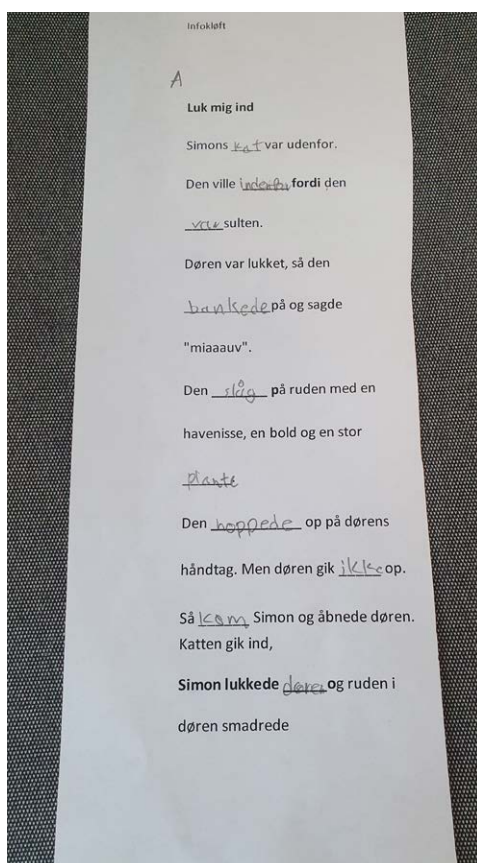
Mirijana: Påskeæg? Ja, det kan jeg godt. P-Å-S-K-E-Æ-G.

D: Tak.

En del af øvelsen, når ord eller navne skal staves, er at genkende bogstaverne ud fra deres navn, og dette er noget, som volder vanskeligheder.² Derfor skriver læreren alfabetet på tavlen og peger, når hun siger, hvilke bogstaver der er i navnene. Men her protesterer en af de elever, der er nået længst i sin dansktilegnelse:

A: If you point, it will be easy – don't point at it!

M: A**, good point, but this is not about spelling, it's about you listening and recognize when you don't understand.

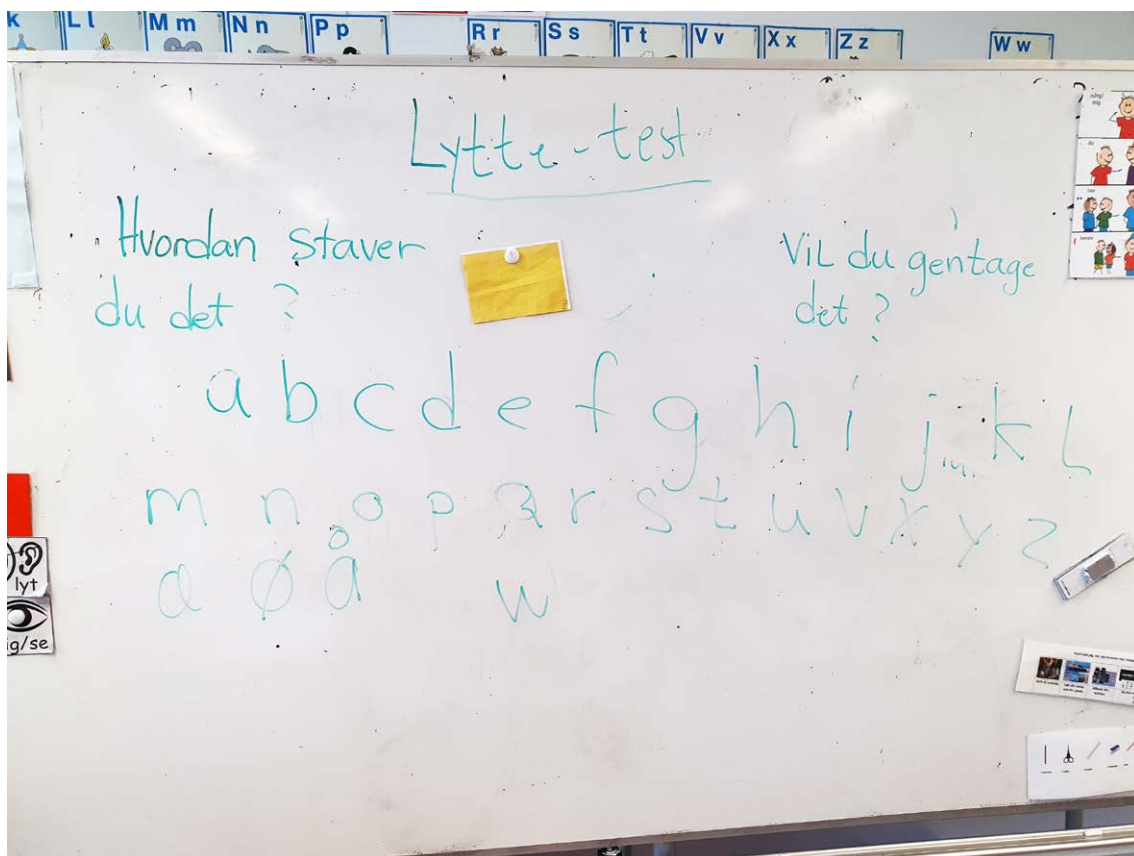
Billede 2: Udfyldt cloze-text.

Nu skal eleverne i gang med øvelsen. Mirijana instruerer hvert enkelt makkerpar, mens de andre venter udenfor. På den måde får hun mulighed for at differentiere, således at nogle makkerpar kan modtage instruktionen på dansk, mens andre skal have forklaring på engelsk eller andre sprog, fx via oversættelse af en sidemakker. Hun kender sine elever godt og er meget bevidst om, hvilke elever hun kan give input på dansk, og hvilke der har brug for en forklaring på engelsk eller en oversættelse til eget sprog. Der er også en elev, der ikke er alfabetiseret, og denne elev får en række tegninger, som skal lægges i rækkefølge ved at lytte til sidemakkerens oplæsning.

I makkerpar læser eleverne deres version af den fælles tekst højt for hinanden, og den, der lytter, skal udfylde hullerne i cloze-texten (se udfyldt eksempel på billede 2). En del af stilladseringen er at sikre genkendeligt ordforråd, derfor får eleverne forskellige versioner af samme tekst, som der i forvejen er arbejdet med. Eleverne lytter altså efter ord, de kender og har hørt før.

Mirijana går rundt og lytter til eleverne og gentager de to lyttespørgsmål ('Hvordan staver du det?' 'Vil du gentage det?'), som også står på tavlen til visuel støtte (se billede 3).

² Dette gælder særligt vokalerne. Dansk har som bekendt mange flere vokallyde end de fleste andre sprog, og mennesker, der skal lære dansk, kan have svært ved at skelne mellem fx a /æ /ø – y/i /e.

Billede 3: Visuel støtte på tavlen i form af lyttespørgsmål og alfabetet.

Eleverne lytter nu til hinandens oplæsning, og mange bruger lyttespørgsmålene, ofte i kombination med engelsk:

D: Wait, can you repeat the last one. Dansk! Oh, kan du gentage det?

(...)

P: Den slår på ruden.

G: Wait wait, den blabla på ruden (kigger på papiret). Hvordan staver du det?

P: S-L-O som orm (eleven udtaler 'å' som 'o' og bruger hjælpeordet 'orm', som er en reference fra tidligere).

Eleverne bruger cirka 10 minutter på at lytte til hinandens tekster, og lektionen afsluttes med, at de sammenligner hinandens udgaver af teksten. Mirijana samler op ved at repetere de to lyttespørgsmål og pointerer, at de kan bruges i mange forskellige sammenhænge i og uden for skolen.

Engelsk som indbyrdes sprog

Et dilemma presser sig på, når vi undersøger undervisning i lytning på andetsprog: Hvor meget skal engelsk fylde som fælles sprog i klassen? Det kendetegner mange modtageklasser, at eleverne bruger engelsk som indbyrdes sprog. I dag er man klar over, at det hverken er hensigtsmæssigt eller muligt at forbyde brug af andre sprog end målsproget dansk, og man opfordrer eleverne til at bruge deres forskellige sprog i undervisningen; dog oplever mange lærere, at engelsk som højstatusprog

ofte har forrang frem for både dansk og elevernes individuelle oprindelsessprog. Mange steder ser man, at eleverne i modtageklasserne har større motivation for at bruge engelsk end dansk og dermed øver sig mere på engelsk, end de gør på dansk. Dette kan være en begrænsning for deres motivation for at lære dansk, idet beherskelse af dansk ikke opleves som en nødvendighed for at kunne kommunikere med andre børn og unge – hvilket kan være til stor frustration for lærerne og sidenhen også for eleverne selv, idet de jo i vidt omfang faktisk har brug for det danske sprog for at få adgang til sociale relationer, uddannelse og job i Danmark.

Nogle lærere har i bedste mening udviklet en særlig praksis over for nyankomne elever, nemlig en slags parallelundervisning, hvor de oversætter alt, de siger, til engelsk: “Nu skal vi slå op på side 54. Now go to page 54.” Man kan forestille sig, at eleven hurtigt stopper med at lytte efter den første del af instruktionen og venter, til den engelske oversættelse kommer, og dermed går glip af det dansk-sproglige input, der jo er nødvendigt for hypotesedannelsen og dermed udviklingen af andetsproget dansk.

I modtageklassen på Skovshoved Skole ser vi en lærer, der holder fast i at tale primært dansk til eleverne, som ofte svarer på engelsk og også taler engelsk (eller andre fælles sprog) indbyrdes. Fordelen ved denne praksis er, at eleverne fortsat lytter til dansk og forsøger at forstå lærerens udsagn, som hun i videst muligt omfang underbygger med god sprogpedagogik: visualisering, konkrete, gestik eller enkelte ord på engelsk og andre sprog. Det kan være fint for eleverne at svare på engelsk, dels for at markere, om de har forstået, og dels fordi de ikke kan så meget dansk endnu. Men det kan også være en hæmsko, fordi eleverne således ikke bliver presset til at vove sig ud i at bruge deres danske sprog, og dette er en proces, der styrker tilegnelsen: at man skal forsøge at kommunikere og ‘stå lidt på tær’ på det nye sprog.

Her ser vi et eksempel på en elev, som forsøger sig på dansk: “Fordi hun ser, hvordan klas ... how the class works” ... og slår over i engelsk, hvor det danske ikke rækker. Dette er produktiv brug af elevens flersprogethed, fordi eleven faktisk går i gang med at danne en meningsfuld sætning på dansk og så bruger engelsk til at færdiggøre sætningen. Eleven tager udgangspunkt i sit danske intersprog og bruger sine flersproglige ressourcer, hvor det ikke rækker, og kommunikationen opretholdes.

Man kan altså ikke entydigt sige, om brug af engelsk i undervisningen hæmmer eller fremmer elevernes dansktilegnelse. Engelsk som kommunikationssprog kan lette mange processer, både sociale og undervisningsmæssige, i en fase, hvor man endnu ikke har et dansk sprog til fælles; dog må man huske den potentielt ekskluderende faktor i, at ikke alle elever taler eller forstår engelsk. Samtidig bør man være opmærksom på gradvist at udfase det engelske, mens det danske sprog udvikles, så eleverne sikres input på dansk og mulighed for at indgå i sprogbrugssituationer med målsproget.

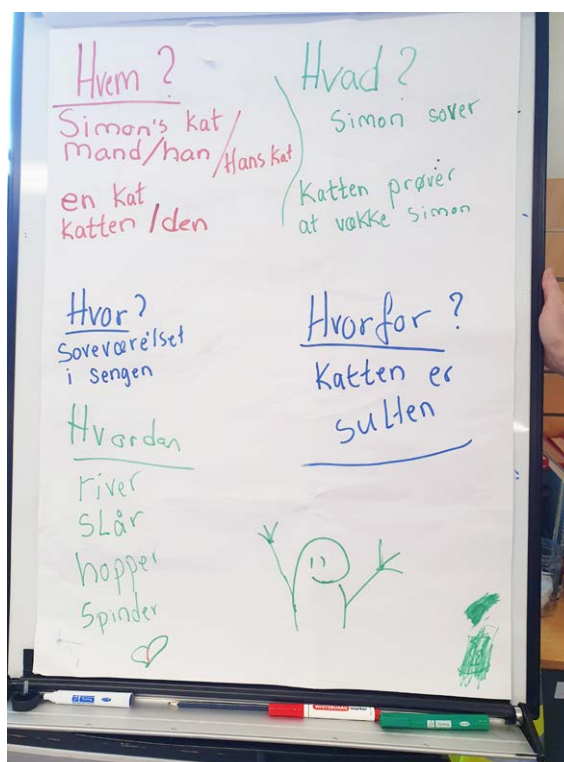
Stilladsering af lytning – for alle elever

At lytte til dansk er altså en væsentlig del af sprogtilegnelsen for nyankomne elever, og for modtageklasselæreren bør det have en helt særlig opmærksomhed at sikre sig, at eleverne har mulighed for at forstå (noget af) det, de lytter til på det nye sprog. Men også elever, der taler og forstår dansk, lytter meget på en skoledag og kan finde støtte i, at læreren har fokus på deres lytning, fx ved at give dem et lytteformål, når de skal lytte til et oplæg fra læreren, en film eller højtlesning. Lytning er faktisk den sproglige færdighed, elever bruger mest i undervisningen helt frem til udskolingen (Øhrstrøm & Ginman, 2021), og derfor bør det være et centralt opmærksomhedspunkt for alle lærere.

Mirijana stilladserer elevernes lytning i modtageklassen på mange forskellige måder:

- ▶ udnytter konteksten til at give forståeligt input ("Vil du lukke døren?")
- ▶ gentager udsagn flere gange
- ▶ bruger elevernes andre sprog til at sikre forståelse før og under lytning: engelsk, men også urdu, somali, ukrainsk mv. (via andre elever eller digitale oversættelsesredskaber)
- ▶ bruger tavlen til at fastholde program – udsagn – alfabet mv. (hun ved, at bogstavernes navne endnu er svære at skelne mellem for eleverne)
- ▶ bruger en ordvæg med de ord, der arbejdes med i forløbet
- ▶ giver eleverne tid til en kort makkersnak under lytning, så de kan tale sammen om, hvad de har hørt
- ▶ giver en visuel præsentation af øvelsen på smartboard
- ▶ giver individuel instruktion tilpasset elevernes dansksproglige niveau
- ▶ giver eleverne strategier, de kan bruge fremadrettet, fx lyttespørgsmål: "Hvordan staver du det?" og "Vil du gentage det?"
- ▶ arbejder med film som visuel understøttelse (uddybes i boksen nedenfor).

Billede 4: Ordvæg med ord, der bruges i lytteøvelsen til filmen om Simon's Cat i Mirijanas undervisning.

Et eksempel på visuel understøttelse

At se film kan være en god aktivitet i en modtageklasse, da den visuelle understøttelse styrker elevernes forståelse af det sproglige input. For at styrke elevernes sprogtilegnelse kan man lave disse undervisningsaktiviteter:

- ▶ starte med at give eleverne forforståelse ved at tale om centrale begreber fra filmen (disse ord fastholdes på tavlen) og bede eleverne oversætte dem til eget sprog
- ▶ tale om elevernes erfaringer med temaer fra filmen, fx frygt eller jalousi
- ▶ give eleverne et specifikt lytteformål til filmen, det kan fx være at lægge mærke til, hvor mange gange noget sker, hvor mange gange et særligt ord nævnes, eller hvad personer hedder
- ▶ mens man ser filmen, stopper man op med jævne mellemrum, hvor eleverne får lov til at samtale om det, de har set og hørt; her bruges alle sproglige ressourcer: dansk, modersmål, et andet fælles sprog
- ▶ efter filmen samler man op på lytteformål og centrale ord, og eleverne kan genfortælle (elementer fra) filmen

Gode lyttekompetencer er en forudsætning for at kunne følge med i den faglige undervisning, og derfor bør man som lærer have elevernes lytning i fokus, også selvom det er en usynlig færdighed. I

en modtageklasse er lytning til det nye sprog helt afgørende for elevernes sproglige udvikling, og vi har set eksempler på, hvordan læreren dels forsøger at give eleverne forståeligt input og trækker på flere sprog i undervisningen, men også taler med eleverne om lytning, stilladserer deres lytning og giver dem redskaber (her: lyttespørgsmål) til at lytte til deres samtalepartner.

Lytning og forståeligt input er en væsentlig del af læring, om det er læring af et nyt sprog eller faglig læring. Som 'den usynlige færdighed' kan vi godt som lærere komme til at overse den, men jeg håber med denne artikel at have sat fokus på vigtigheden af at arbejde med lytning i alle former for undervisning.

Referencer

Øhrstrøm, C., & Ginman, M. (2021). Lytteforståelse i fagundervisningen. I S. K. Knudsen & L. Wulff (red.), *Kom ind i sproget. Flersprogede elever i fagundervisningen* (2. udg.). Akademisk Forlag.

Om forfatteren

Maria Neumann er tidligere underviser i dansk som andetsprog for voksne og har i en årrække arbejdet med kompetenceudvikling af lærere og pædagoger inden for dansk som andetsprog og sproglig udvikling i fagene. Se også www.sprogligudvikling.nu

Faglige arrangementer

Har du lyst til at vide mere om, hvad der rører sig på læseområdet og få inspiration til din undervisning? Så afholder Nationalt Videncenter for Læsning løbende konferencer, workshops, webinarer og temadage. Læs om den enkelte aktivitet nedenfor, og tilmeld dig ved at klikke på datoen.

30. september 2024, København, og 4. oktober 2024, Aarhus

Temadag om skriftsprogsvanskeligheder: Sprogmodeller (AI)

Sprogmodeller (AI) kan både støtte og udfordre mennesker i skriftsprogsvanskeligheder. På baggrund af konkrete erfaringer fra praksis sætter denne temadag fokus på de muligheder og begrænsninger, som AI rummer i forhold til kompensation og læring.

8. oktober 2024, online

Webinar: Digital læsning og læsedidaktik

Det digitale er til stede i alle fag. Men hvordan tilrettelægger man en god digital læseundervisning? På webinarret præsenterer forskere og lærere fra de tre skandinaviske lande eksempler på, hvordan man kan støtte læsning af digitale tekster. Oplæggene er på dansk, norsk og svensk. Webinarret er gratis og henvender sig til lærere, lærerstuderende, læsevejledere og læreruddannere.

26. november 2024, København

Læsekultur: Fra toddler til teen

Konferencen handler om udvikling af læsekultur, litteraturredidaktik og strategier for læselyst på tværs af skole, dagtilbud og hjem. En række forskere med fingeren på pulsen, hvad angår børn og unges litteratur og læsekultur, deltager i samtaler og oplæg. Mød blandt andre Nina Christensen, Anna Karlskov Skyggebjerg, Per Esben Svelstad, Kristiane Hauer, Marianne Eskebæk Larsen og Henriette Romme Lund. Konferencen afsluttes med netværksbar, bobler og musik.

26. marts 2025, Middelfart

Ordblinde og it-konference 2025

Ordblinde og it-konferencen tilbyder ny inspiration til din praksis med ordblinde elever, studerende og kursister. I år gæster Marianne E. Matre fra Universitetet i Agder konferencen med et oplæg om tale-til-tekst som skriveredskab i skolen, og Nina B. Gøttsche og Sara M. L. Pedersen fra VIA University College fremlægger nye resultater fra STYRK-projektet med fokus på ordblinde elevers oplevelse af LST i skolen. Du kan også deltage i en række workshops målrettet netop din praksis. Konferencen arrangeres af Nationalt Videncenter for Ordblindhed og andre Læsevanskeligheder i samarbejde med Rådgivnings- og støttecentret, Aarhus Universitet, Styrelsen for Undervisning og Kvalitet/BUVM, Nota og Læsekonsulenternes Landsforening.

Scan qr-koden og få et overblik over alle faglige arrangementer.